

особливо враховуючи демографічну кризу та нестачу робочої сили) лише в тому разі, якщо будуть компенсовані втрати для країн-постачальників мігрантів. Щодо біженців із територій, охоплених війнами, немає іншого шляху, як допомога із сусідніх регіонів. Переселенцям, що рятуються із зон бойових дій, необхідна насамперед адресна підтримка від регіональних економічних структур. Трансконтинентальна міграція означає лише більше збідніння регіону, а не вирішення проблем.

Країни Європи частково упоралися із великою кількістю мігрантів, яких вони прийняли в кінці 2015 р. та на початку 2016 р. Водночас маємо визнати, якби потік біженців не знизив темпи, такого випробування не витримали б навіть найбагатші країни ЄС.

У питанні вирішення міграційної кризи політичні партії, лідери держав і світова спільнота зіштовхуються із надскладними проблемами. По-перше, це гуманітарна катастрофа, позначена загибеллю тисяч людей, по-друге – управлінські виклики, пов’язані із наданням притулку переміщеним особам, по-третє – відсутність солідарності серед європейських країн та суспільства, адже віднайти спільне рішення щодо врегулювання проблеми біженців виявилось вкрай складно.

Отже, міграційна складова постійно перебуває у фокусі європейської політики. Однак ключові питання в цій сфері все ще залишаються у компетенції національних урядів та суспільств. Тож спільна політика щодо біженців і надалі формуватиметься через складний процес узгоджень, компромісів та дилем.

Джерела та література

1. Малиновська О. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень, 2018. 162 с.
2. Мусулін А. Ще раз про філософію. Асоціація «Новий Акрополь». URL: <https://newacropolis.org.ua/articles/esche-raz-o-filosofii>
3. Kyriakos N. Demetriou. The European Union in Crisis. Nicosia: Department of Social and Political Science, University of Cyprus, 2015. 24 p.

Барабаш Ростислав

Київський національний торговельно-економічний університет

НІГІЛІСТИЧНІ НАСТРОЇ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Анотація. Досліджено поняття нігілізму як філософської течії. Розглянуто проблеми виникнення, розвиток та безпосередні приклади проявів нігілізму у сучасному суспільстві. Наведено різницю між політичним та правовим нігілізмом, визначено їх вплив на суспільні процеси. Досліджено політичні аспекти бунту та повстання в контексті теорії нігілізму.

Ключові слова: нігілізм, політичний нігілізм, правовий нігілізм, повстання, бунт, сучасне суспільство.

Abstract. *The concept of nihilism as a philosophical current is studied. The problems of origin, development and direct examples of manifestations of nihilism in modern society are considered. The difference between political and legal nihilism is given, their influence on social processes is determined. The political aspects of rebellion and uprising in the context of the theory of nihilism are studied.*

Keywords: *nihilism, political nihilism, legal nihilism, uprising, revolt, modern society.*

У сучасному філософському і культурологічному дискурсі стало звичаєм характеризувати сучасну культурну ситуацію як кризову. Важливим фактором змін в культурній, соціально-історичній та політичній сферах життя нашого суспільства, що відбувалися протягом останнього століття, є нігілізм, який розуміється в широкому сенсі як заперечення традиційних цінностей. Сьогодні нігілізм – це складний багатоаспектний феномен, який належить до ключових понять сучасної культури, без осмислення змісту яких неможливе розуміння того, що відбувається в сьогоденні і прогнозування майбутнього, чим і обумовлюється актуальність його вивчення [2].

Поняття «нігілізм», як і сам феномен, має довгу історію, до сьогодні не до кінця вивчену. Слово «нігілізм» – богословське, утворено від латинського nihil – ніщо. Нігілістами отці церкви називали єретиків і невіруючих. Можна помітити, що спочатку поняття «нігілізм» означало відсутність віри або «неправильну» віру, тобто свого роду конфлікт індивідуальної та колективної свідомості. Саме такого роду конфлікт і стає визначальною рисою феномену нігілізму в подальшому [4].

Значного розвитку європейська філософія нігілізму здобула в наукових доробках Ніцше, який розумів нігілізм як закономірну складову історичного процесу. Суть нігілізму полягає в поступовому запереченні та подоланні правил, втілених в ідеалах, нормах. Ніцше виділяв два типи нігілізму: «неповний нігілізм», що полягає в заміні застарілих цінностей новими; і «повний нігілізм», що усуває надчуттєве як сферу існування цінностей. У Ніцше нігілізм розглядається як природний і закономірний результат розвитку культури, як ліки для хворого суспільства [3].

Наразі можна відзначити активний прояв нігілістичних тенденцій в правовій і політичній сферах. Нігілізм як соціокультурний феномен виник як форма конфлікту індивідуальної та колективної свідомості. Надалі він стає формою критики соціальних проблем, часто об'єктивної. Нігілізм абсолютизує роль розуму і створює своєрідний культ розуму, але розуму вульгарного, націленого на миттєву вигоду. Тому нігілістична свідомість звільняється як від непотрібного від усіх сфер життя, пов'язаних із духовністю. Нігілізм зазвичай пов'язаний із втратою ціннісних орієнтирів, розчаруванням у загальноприйнятих ідеалах і цілях, і як наслідок – їх запереченням.

У сучасній суспільній свідомості нігілізм став повсюдним. І сенс будь-якої діяльності людини сьогодні передбачає досягнення індивідуальної вигоди й успіху. Позитивним героєм у масовій свідомості став індивідуаліст, який не визнає моральних норм, який існує в якомусь світі своїх цінностей. Наразі зазначений феномен обернувся тотальним запереченням, яке приймає різні

форми: абсентеїзм, політичний нігілізм, правовий нігілізм тощо. Сьогодні нігілістичні установки створюють ілюзію свободи. Позиція заперечення завжди більш виграшна порівняно з позицією підтвердження [1].

На сьогодні важливим індикатором розвитку суспільства є рівень політичної культури населення. В цьому аспекті взаємопов'язані між собою два явища: політичний нігілізм і правовий нігілізм.

Політичний нігілізм являє собою прояв відчуження, заперечення складеної в суспільстві політичної системи цінностей, знань і традицій. Політичні нігілісти активніші. Це явище традиційно ототожнюється з неприйняттям влади та наявного політичного ладу. Правовий же нігілізм являє собою невіру в право, невизнання його соціальної цінності, заперечення закону і правопорядку. Таке явище носить деструктивний характер і направлене на руйнування порядку в суспільстві і самого права. Особливо активно носії політичного і правового нігілізму діють у період передвиборних кампаній, під час самих виборів і якийсь час після них [1].

Нігілістичні погляди мають властивість рухати політичними процесами як окремих країн, так і світової спільноти загалом. Будь-яка революційна політична течія несе в собі ідеї неповаги, неприйняття, спростування сучасного суспільного ладу.

Бажання змінити поточний стан відносин у людській спільноті, зруйнувати традиції, відкинути створені дідами-прадідами правила є супутником всіх актів суспільної непокори, бунтів, повстань, революцій.

Нігілістичні ідеї особливо добре прослідковуються в подіях, які ще досі закарбовані в пам'яті цілих поколінь – від післявоєнних рухів ХХ століття до сучасності. Заперечення загальноприйнятих правил, як важлива риса нігілізму, може призводити як до позитивних, так і до негативних наслідків.

Зокрема, можна розглянути в контексті дослідження нігілізму рух хіпі. Під «рухом хіпі» йдеться про філософію і субкультуру, що спочатку виникли в 1960-х роках в США. Спочатку хіпі виступали проти пуританської моралі деяких протестантських церков, а також пропагували прагнення повернутися до природної чистоти. обов'язковими ознаками руху були:

- бажання протистояти загальноприйнятим моральним нормам;
- зневажливе ставлення до трудової дисципліни та постійної роботи;
- сприйняття наркотиків не як негативного явища, а на противагу тогочасній суспільній думці як своєрідне «одкровення» – спосіб усвідомлення себе і світу навколо;
- бажання відокремитися від решти суспільства (як важливий аспект цієї ознаки можемо назвати «общини» або «комуни» – особливу форму самоорганізації хіпі).

Рух хіпі і такий принцип учасників цього руху, як вільне кохання, стали передумовами і важливим рушієм для початку так званої «сексуальної революції». Це процес і результат корінних змін у сексуальному житті суспільства, що характеризуються істотними перетвореннями сексуальних цінностей, орієнтацій, норм, санкцій і сексуальних відносин, внаслідок чого було

зламано суспільні консервативні норми, на зразок сексу поза шлюбом, цнотливості та інших.

Іншим цікавим прикладом ламання старого ладу та зміни наявних правил є Рух за громадянські права чорношкірих в США. За дванадцять років ненасильницької боротьби Рух за громадянські права домогся припинення расової дискримінації в різних сферах. Цей рух пробудив у чорношкірих американців почуття самоповаги, гордості і впевненості в своїх силах, сприяв досягненню взаєморозуміння між білими і чорношкірими громадянами США.

Та не тільки історичні події просякнуті ідеями нігілізму. Варто глянути під таким кутом і на те, що відбувається в сучасному суспільстві. Зокрема можна взяти до уваги таке соціальне явище та суспільно-політичний рух, як «Боротьба за соціальну справедливість» та громадський рух «Black Lives Matter». Згадуючи їх, відразу на думку спадає поняття «бунт», чи радше «повстання». Повстання проти несправедливого консервативного устрою суспільства, проти правил, які більше не діють, бо не відповідають суспільному прогресу. Якщо детальніше дослідити методи боротьби прихильників наведених вище суспільних течій, то можна прослідкувати в них два згадані раніше взаємопов'язані між собою явища: політичний нігілізм і правовий нігілізм. І саме наявність обох видів нігілізму підтверджує тезу про те, що заперечення загальноприйнятих правил може призводити як до позитивних, так і до негативних наслідків.

Негативний вплив на суспільство має саме правовий нігілізм в діях та ідеях борців за справедливість та прихильників BLM. Адже ще ніколи деструктивний характер невіри в право, невизнання його соціальної цінності, заперечення закону і правопорядку не призводили до вартісних суспільних змін.

Проте політичний нігілізм прихильників цих рухів, зокрема їхній протест і «повстання» проти расової несправедливості та ідеологічний захист пригноблених соціальних груп, руйнуючи систему консервативних цінностей, знань і традицій, тягне за собою досить позитивні наслідки для світової спільноти та людства.

Отже, в цьому і пізнається позитивний аспект нігілізму – у повстанні меншин проти наявного порядку речей, в їх боротьбі за права і справедливість. «Повстання» постає як ствердження честі людини.

Джерела та література

1. Жадан В. Б. Нигилизм как социокультурное явление и его формы. *Гуманітарний часопис*. 2015. № 2. С. 31–36.
2. Марущак О. В. Феномен нігілізму і його прояви в умовах розвитку масового суспільства. *Наукові праці Міжнародного технологічного університету «Миколаївська політехніка»*. Миколаїв. 2015. Том 262. № 250.
3. Ніцше Ф. Жадання влади. Київ: Вид-во «Основи», Вид-во «Дніпро», 1993. С. 334.
4. Рижак Л. Філософія як рефлексія духу: навчальний посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 640 с.